

УДК 371.133

ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Лілія Манчуленко

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, 58000 Чернівці, Україна*

Обґрунтовано значення творчої педагогічної діяльності у процесі практичної підготовки майбутніх учителів на сучасному етапі розвитку України, висвітлено типи педагогічної творчості, визначено її критерії та проаналізовано чинники гальмування розкриття творчого потенціалу майбутнього педагога.

Ключові слова: педагогічна діяльність, творча педагогічна діяльність, педагогічна майстерність, педагогічна імпровізація, педагогічна інтуїція.

Практична підготовка є однією із найважливіших ланок у системі професійної підготовки майбутнього вчителя. У вищих педагогічних навчальних закладах практична підготовка забезпечує основу для формування важливих педагогічних умінь і навичок майбутніх учителів і має тривалий та неперервний характер. Саме на практиці студент має змогу переконатись у правильності вибору напряму своєї професійної діяльності, визначити відповідність особистісних рис професійним рисам вчителя. К. Д. Ушинський писав, що “метод викладання можна вивчити з книги або зі слів викладача, але набути навичку у застосуванні цього методу можна тільки тривалою і неперервною практикою” [5, с. 521].

Ситуація, яка склалась на сучасному етапі, вимагає від системи вищої педагогічної освіти переорієнтації на підготовку вчителів, які творчо мислять і готові працювати в умовах нової школи. Майбутні вчителі в стінах педагогічного вищого навчального закладу повинні вивчати педагогічний досвід, формувати свою педагогічну творчість і самовдосконалюватись. Це зазначають у своїх працях Ю. П. Азаров, А. Д. Демінцев, В. І. Загвязинський, І. А. Зязюн, Л. М. Лузіна, Р. П. Скульський, М. Д. Ярмаченко та ін.

Підготовку вчителя у вищому навчальному закладі до творчої педагогічної діяльності вчені розглядають через розвиток у студентів творчого педагогічного мислення і соціальної активності (В. В. Сагарда), педагогічної креативності (В. А. Лісовська), професійної компетентності (І. А. Зязюн, Ю. К. Бабанський, М. А. Чашанов), критичності мислення, здібностей до педагогічного прогнозування, педагогічної інноваційності, педагогічної імпровізації (А. Алексюк, Е. Левчук).

Проблема підготовки майбутнього педагога є актуальною сьогодні, в час перебудови і реформування системи освіти України, і зокрема перебудови напрямків і змісту підготовки вчителів. У цьому складному процесі особливе місце посідає педагогічна діяльність, якою повинен оволодіти майбутній учитель.

Педагогічна діяльність – це, зазвичай, творча дослідницька дія. На це звертали увагу багато педагогів: Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, А. Дістервег, К. Д. Ушинський, С. Т. Шацький, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський. П. П. Блонський у праці “Завдання і методи нової народної школи” пише про те, що у школі повинно бути більше можливостей для реалізації особистісного творчого потенціалу вчителя: точно визначена програма, підручник, вид навчання знищують учителя. “Перетворімо уроки у спільне життя учителя і дітей ... нехай наша нова школа стане школою думки і поезії для дитини і, наповненою людського життя, реальної культурної творчості, для вчителя” [1, с. 37–38].

В. А. Кан-Калик так визначає творчу педагогічну діяльність: “Творчий процес педагога ми розглядаємо як діяльність, яка спрямована на розв’язання різноманітних навчально-виховних завдань за відповідних обставин. У спілкуванні з вихованцями педагог реалізує оптимальні, нестандартні педагогічні рішення, які пристосовані до суб’єктно-суб’єктної педагогічної дії” [4, с. 39]. Отже, творчість потрібна вчителю не тільки для розв’язання педагогічних завдань, але й для втілення цього вирішення у процес навчання і виховання дітей.

В. А. Кан-Калик виділяє три типи творчої діяльності учителя: методична творчість, комунікативна творчість, творчість самовиховання [4, с. 40].

Методична творчість пов’язана з умінням осмислювати й аналізувати педагогічні ситуації, підбирати відповідні методичні моделі дій, відбирати необхідний зміст і способи впливу, трансформувати все це відповідно до своєї педагогічної індивідуальності.

Комунікативна творчість реалізується через побудову педагогічного ефективного спілкування з вихованцями, уміння пізнавати і впливати на них, здійснювати психологічну саморегуляцію.

Творчість самовиховання передбачає усвідомлення педагогом себе як конкретної творчої індивідуальності, визначення своїх професійних і особистісних рис, їх коректування і удосконалення, опрацювання постійної системи самоудосконалення як професіонала.

Відкриття, винайдення і створення варто розглядати як різні результати людської творчості. Відкриття – вивчення чогось нового, що, можливо, десь уже існує. Відкриття у педагогічній діяльності простежується рідко. Частіше у педагогічній творчості трапляється винайдення – суттєве перетворення

відомого у щось нове й ефективніше для використання. Для творчої педагогічної діяльності найбільш характерне поняття “створення”. Вчитель чи вихователь завдяки творчим зусиллям і власній творчій праці формує потенціальні можливості свого учня чи вихованця, створює умови для розвитку й удосконалення неповторної особистості.

Можна визначити такі критерії педагогічної творчості:

- наявність глибоких і різногалузевих знань, їх осмислення, опрацювання і вільне оволодіння ними;
- уміння трансформувати теоретичні положення у педагогічні дії;
- здатність до самовдосконалення;
- створення нових методик, форм, прийомів і засобів та їх нетрадиційне застосування;
- діалектність і варіативність системи діяльності вчителя;
- ефективне застосування набутого досвіду в нових умовах;
- здатність до рефлексивної оцінки власної діяльності;
- формування індивідуальної професійної діяльності, неповторних рис особистості педагога;
- уміння бачити різноманітність варіантів у педагогічній діяльності;
- здатність до імпровізації.

Педагогічна імпровізація – це така педагогічна діяльність, яка виникає як відповідь на неочікувану ситуацію, коли створення збігаються з відтворення у часі. Педагогічна імпровізація можлива лише тоді, коли учитель володіє фундаментальними знаннями, швидкою реакцією, добре розвинутою уявою і педагогічною інтуїцією, здатністю приймати рішення одразу, але так, ніби все передбачено і підготовлено заздалегідь. Педагогічна інтуїція – це здатність тонко розуміти і відчувати, проникати у саму суть педагогічної ситуації без розгорнутого логічного обґрунтування. Здатність до педагогічної інтуїції формується тільки на основі знань, рефлексії, емпатії та педагогічного досвіду. Саме тому важливо забезпечити особистісно-орієнтоване, комплексне, випереджальне, неперервне нагромадження теоретичних знань і творчий характер практичної підготовки кожного студента вищих навчальних закладів. Студент-практикант повинен мати можливість висловити свої думки, одержати будь-яку необхідну консультацію, допомогу чи пояснення тієї чи іншої ситуації та прийнятого рішення.

Чинники, які гальмують розкриття творчого потенціалу особистості майбутнього учителя: тривожність, невпевненість у собі, негативне ставлення і сприймання самого себе, страх постати некомпетентним і кумедним. Американський психолог Л. С. Кюбі вважає нетворчу свідомість особистості учителя результатом надмірної логічності, обмеженості та упорядкованості симво-

лів, понять, дій людини, які, безумовно, придушують уяву і фантазію [2]. Важливий вплив на розвиток педагогічної творчості має спосіб організації навчальної діяльності. Якщо навчання на усіх ступенях відбувається за принципами репродукції та діяльності за зразком, на підставі загальних схем та інструкцій, то це ліквідує можливість майбутнього педагога розкривати свій творчий потенціал, удосконалюючи творчу педагогічну діяльність.

Отже, учитель-творець – це людина з високою педагогічною культурою, яка охоплює:

- педагогічну майстерність (високий рівень оволодіння діяльністю);
- чітку педагогічну спрямованість інтересів і потреб;
- установку на постійне самоудосконалення;
- широкий науковий і професійний кругозір;
- культуру педагогічного спілкування;
- культуру постійної самоосвіти
- здатність до творчості [3].

Творчість у педагогічній діяльності без опори на ґрунтовну основу психолого-педагогічної підготовки може призвести до негативних наслідків, бо педагог має справу зі складним і унікальним явищем – особистістю кожного з вихованців.

Отже, творча педагогічна діяльність має важливе значення у процесі підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів. Як і будь-яка інша діяльність, педагогічна діяльність може здійснюватись тільки за умови готовності до неї, а готовність до такої діяльності студент може відчутти лише у процесі проходження педагогічної практики. Практична підготовка студентів у вищих навчальних закладах повинна передбачати формування в них умінь розвивати потенційні творчі можливості учнів, їхні таланти й обдарованість; головне завдання керівників педагогічної практики – подолання невпевненості студента-практиканта у собі, реалізація власних творчих педагогічних здібностей, ознайомлення майбутніх педагогів з новими технологіями навчання.

-
1. *Блонский П. П.* Избранные педагогические и психологические сочинения. М., 1979. Т. 1.
 2. *Кузьмина Н. В.* Способность, одаренность, талант учителя. Л., 1985.
 3. *Мудрик А. В.* Учитель: мастерство и вдохновение. М., 1986.
 4. Педагогическая деятельность как творческий процесс. Грозный, 1976.
 5. *Ушинский К. Д.* Собрание сочинений. М., 1948. Т. 2.

**CREATIVE ACTIVITY IN THE FIELD PRACTICE TRAINING
OF A PROSPECTIVE TEACHER****Liliya Manchulenko**

*Yury Fed'kovich National University of Chernivtsi
Kotsubyns'ky Str., 2, UA-58000 Chernivtsy, Ukraine*

The paper outlines the significance of creative activity in pre-service teachers' practice training. It highlights the specified types of teacher creativity, its assessment criteria and analyses the factors of braking and discovering the creative potential of the prospective teacher.

Key words: pedagogical activity, creative pedagogical activity, pedagogical skills, pedagogical improvisation, pedagogical intuition.

Стаття надійшла до редколегії 13.05.2004
Прийнята до друку 22.10.2004